

Slobodan D. Jovanović*

Univerzitet Union u Beogradu

Fakultet za pravne i poslovne studije „Dr Lazar Vrkatić“, Novi Sad
Srbija

**VOLT VITMEN I EMILI DICKINSON: PESNIK DEMOKRATIJE
I ZATOČENICA PROMIŠLJENOG BESKRAJA**

Pregledni rad

UDC 821.111(73).09 Whitman W.

821.111(73).09 Dickinson E.

Ovaj rad polazi od činjenice da je godine 1844. Ralf Valdo Emerson (Ralph Waldo Emerson, 1803-1882), jedan od najvažnijih intelektualaca u Americi sredinom devetnaestog veka i najveći pokretački um svoga vremena, napisao da su Sjedinjene Države spremne za pojavu svojih pravih velikih pesnika. Predviđao je da će oni doći da „ceo jedan novi život rasprostru“ – s američkom mišlju, s američkim doživljajem života. Bio je odlučan u tome da će oni morati da se otrgnu evropskim formama, da istragaju za američkim načinima, zbog toga što istinski velika poezija ima „misao koja je toliko strastvena i toliko živa da, poput duha biljke ili životinje, poseduje vlastitu građu i daruje prirodu nečim novim“. Emerson lično pisao je poeziju koja nije bila velika, što je i sâm znao. Edgar Alan Po (Edgar Allan Poe, 1809-1849) je već bio poznat po nekim sjajnim pesmama, koje se i danas čitaju širom sveta, ali ipak ni one nisu bile dovoljne da se raskrsti s prošlošću i da se postave novi pravci za kretanje nacije. Cilj eksplorativnog kretanja kroz literaturu ovde je da se pokaže do koje je mere Emerson bio u pravu: u vreme njegovih pretpostavki i najava već je postojalo dvoje koji će se javiti kao umetnici kakve je čekao. Deceniju posle Emersonovog stvaralaštva Volt Vitmen će objaviti svoje *Vlati trave*, dajući tako jednom jedinom knjigom poetski jezik nepogrešivo američki, i samo američki. Emili Dickinson će se, sa svoje strane, javiti stihovima koji će je u konačnom smislu uspostaviti kao veličinu američkog pesništva.

Ključne reči: devetnaesti vek, američka *nova misao*, poezija, istinski velika poezija, novi pravci, pesnik demokratije, individualizam.

Spoznavanje sebe kroz otkrivanje sopstvene nacije

Sve što se odnosi na Volta Vitmena (Walt Whitman, 1819-1892) u vezi je sa zbirkom *Vlati trave* – *Leaves of Grass*, knjigom pesama koja je prvi put objavljena 1855. godine, kada je pesniku bilo već tridesetšest. Smesta je doživeo oštra negodovanja i protivljenja s više strana, tako da i pohvale koje su stigle nisu bile dovoljne da knjizi obezbede prodaju. Nije bilo materijalne koristi ni od drugog (1856) i trećeg (1860) izdanja, ali su ona svakako donela sve šire i sve raspoložnije čitalaštvo, naročito u inostranstvu (Bode, Howard, & Wright, 1971b: 69). Pesnik je knjigu dopisivao i preinačavao pet puta i do svoje smrti objavio u ukupno deset izdanja. Pisao je Vitmen još pesama, poznat je i po nekim visokouvaženim esejima, ali činjenica ostaje da su mu *Vlati trave* životno delo. Upravo je tom knjigom Volt Vitmen postao poznat kao jedan od zaista velikih američkih pisaca, mada njegova prva zbirka, od samo dvanaest pesama, na

* Fakultet za pravne i poslovne studije „Dr Lazar Vrkatić“ u Novom Sadu, Bulevar oslobođenja 76, 21000 Novi Sad, Srbija; e-mail: jovanovic072@sbb.rs

koricama nije imala čak ni ime autora već samo njegovu sliku. Povez drugog izdanja (1856) nosio je verovatno najveći, a najsažetiji, podsticaj koji je pisac mogao da dobije: rečenica pohvale „Pozdravljam te na početku velike karijere” – “I greet you at the beginning of a great career” – bila je utisnuta iznad potpisa velikog Emersona kao znak njegovog oduševljenja onim što je pročitao u prvom izdanju (*Ibid*: 65).

Vlati trave su Vitmenov nedvosmislen izraz sopstvenog identiteta – njegovog pojedinačnog ličnog identiteta, i legitimacija kojom se on pokazuje kao Amerikanac. Za njega su ta dva pojma – jedno isto. On zaista i misli i oseća ono što kazuje početnim stihovima čuvene *Pesme o sebi*, po mnogima najbolje u slavnoj knjizi:

*I celebrate myself, and sing myself,
And what I assume you shall assume,
For every atom belonging to me as good belongs to you.*

...

*Ja slavim sebe i pevam sebe,
Što sebi puštam i vi ćete,
Jer svaki atom koji moj je i vama pripada isto.*

...¹

Pesnik veruje da otkriti sebe u stvari znači – otkriti sopstvenu naciju.

Vitmen sebe vidi kao tipičnu osobu svoga naroda, kao mikrokosmos svega što je Amerika. Pružajući čitaocu *Vlati trave* on u stvari nudi sebe, i isto tako celu Ameriku. Taj stav romantičarskog egoizma i arogancije u njegovoj poeziji nekako paradoksalno se spaja s tipično američkim osećajem demokratije i jednakosti. Za Vitmena, kako on to ističe u predgovoru prvom izdanju zbirke *Vlati trave*, „Sjedinjene Države same po sebi su u biti najveća pesma” (‘The United States themselves are essentially the greatest poem.’ – Whitman, 1855; Bode, 1971b: 70). Pri tome današnji čitalac mora da ima na umu da je reč o Americi od pre više od veka i po. Vitmen je stvarao pre nego što su Sjedinjene Američke Države postale svetska velesila, pre dva strašna svetska rata, daleko pre ere elektronike i putovanja u svemir, pre svih čuda i užasa dvadesetog veka i početka dvadesetprvog. Ipak, Vitmenov identitet, njegovo sveprisutno „Ja”, njegova arhetipska američka ličnost odlikuje se nečim stalnim, nečim u vezi sa Sjedinjenim Državama što je neprolazno i nepromenljivo. *Vlati trave* sadrže i objedinjuju ono što u sebi nose i drugi američki romantičari – snažni individualizam Emersona, duhovnu snagu Toroa², onu „glavu” i ono „srce” po kojima se poznaje Hotorn³, ono mirno i uravnoteženo postojanje i

¹ Ove stihove, i sve ostale stihove navedene u ovom radu, za potrebe rada preveo autor.

² Henri Dejvid Toro (Henry David Thoreau, 1817-1862), rođen u Konkordu, Masačusets, gde je najduže živeo. Za života objavio samo dve knjige – *A Week on the Concord and Merrimack Rivers*, 1849, i *Walden*, 1854.

³ Nataniel Hotorn (Nathaniel Hawthorne, 1804-1864), rođen u Salemu, Masačusets. Poznat po delima *Skerletno slovo* – *The Scarlet Letter*, 1850; *Kuća sa sedam zabata* – *The House of the Seven Gables*, *The Snow-Image and Other Twice-Told Tales*, *A Wonder Book for Boys and Girls*, 1851.

opstanak koji nudi Melvil⁴ (Bode, Howard, & Wright, 1971a), čak i nešto od feminističke vizije karakteristične za Margaretu Fuler⁵ (elektronski izvor).

Pesme ove zbirke kao da donose pomirenje optimističkih nadanja transcendentalista⁶ (elektronski izvor) s Hotornovom i Melvilovom snagom crnila. „Ja ne pevam samo o dobroti i dobrome“ – objavljivao je Vitmen. On se odlikuje i prihvatanjem – prihvata ono što nalazi u sebi, i ono što vidi i nalazi u Americi. U svojim pesmama on hvata prostranstvo američkog kontinenta i njegovih slika, sve različite ljude koji na tom tlu žive, sve one razlike života koje ti ljudi sobom nose, sve njihove kulture, vere i verovanja, strasti, želje i interesovanja po kojima se poznaju. „Ovde nije puko jedna nacija, već jedna nacija koja sva vri od nacija.“ (‘Here is not merely a nation but a teeming nation of nations.’ – Whitman, 1855; Bode, 1971b: 70).

Da bi opisao identitet svoje nacije, Vitmen zna da mora da opiše jedan veliki pluralizam, ali i da upije i usvoji taj pluralizam. Njegove pesme su o stanovnicima Nove Engleske, o traperima na zapadu, o crnim robovima; tu su pevači, mehaničari, doseljenici, naučnici, deca, mlade u venčanicama, narkomani, ali i orlovi i razne druge životinje, ptice, ribe, insekti, pa čak i lokomotive i podvodni telegrafski kablovi. Ono što Vitmen otkriva u takvom pluralizmu koji je srce njegovog identiteta jeste sloboda, a ta sloboda nalazi svoj izraz i u onome što on kaže i u načinu na koji to kaže, i u sadržini pesme i u njenom pojavnom obliku.

Jedan veliki rezultat Vitmenovog skidanja „granica i zamišljenih linija“ sa sebe, njegovog „svlačenja“ sebe, oslobađanja od „onog što drži i ne pušta“ jeste njegova sposobnost da, po prvi put u američkoj književnosti, otvoreno obrađuje pitanje seksa. „Ja sam pesnik Tela“ – objavljuje on – „i ja sam pesnik Duše“, a to dvoje su za njega jedno (‘I am the poet of the Body and I am the poet of the Soul,’ *Song of Myself*, XXI – *Ibid*: 110). Uveren je da telo oblikuje dušu. S velikom odvažnošću on istrajava na odbijanju onog sveprisutnog dualizma u američkom hrišćanstvu devetnaestog veka prema kome je čoveku najveći zadatak u životu da usavršava svoju dušu, da vlada onim čulnim, onim

⁴ Herman Melvil (Herman Melville, 1819-1891), rođen u Njujorku; u Pitsfildu, Masačusets, stvorio svoja najveća dela, od kojih je najpoznatije *Mobi-Dik* – *Moby-Dick*, 1851.

⁵ Sara Margareta Fuler (Sarah Margaret Fuller, 1810-1850), rođena u Kembridžportu, Masačusets. Nazivaju je i „najznačajnijom ženom devetnaestog veka“; poznata po književnim kritikama, žurnalističkom radu, i prvom velikom američkom feminističkom manifestu *Žena devetnaestog veka* – *Woman of the Nineteenth Century*, što je primer transcendentalističke filozofije, emersonovskog idealizma i nekih metafizičkih shvatanja. Držala se uverenja da je duša bespolna.

⁶ *Transcendentalizam* je filozofski pokret koji se razvio u četvrtoj i petoj deceniji devetnaestog veka na Istoku SAD kao protest prema opštem stanju društva i kulture, a naročito prema stanju intelektualizma na Univerzitetu Harvard i prema doktrini unitarističke crkve. Među ključnim verovanjima transcendentalista je uverenje u urođenu dobrotu i ljudi i prirode. Pripadnici ovog pravca su verovali da društvo i njegove institucije, naročito organizovana religija i političke partije, u krajnjoj liniji kvare čistotu individue. Čvrsto su verovali da su ljudi u svom najboljem izdanju kad su istinski „svoji“ i nezavisni. Prava društvena zajednica može da se stvori samo od takvih stvarnih pojedinačnih ličnosti.

fizičkim i seksualnim, da sve to prevaziđe, pa, po potrebi, i uništi. Vitman tom pitanju prilazi neposredno i otvoreno, jasno, kao u pesmi *Ja pevam Telo Električno*. Tu se vidi strastveno prihvatanje onog fizičkog što nosi u sebi (*Song of Myself, XXIV – Ibid: 114*):

*I do not press my fingers across my mouth,
I keep as delicate around the bowels as around the head and heart,
Copulation is no more rank to me than death is.*

*I believe in the flesh and the appetites,
Seeing, hearing, feeling, are miracles and each part and tag
of me is a miracle.*

*Ja ne ćutkam prstima moja usta,
Osetljivo mi oko utrobe kao glava i srce,
Pârenje mi ništa kvarnije no smrt što je.*

*Ja verujem u meso i ješnosti,
Što vidim, čujem, diram čudo je, i svaki čuperak
mene čudo jeste.*

Tako identitet po Vitmenu – njegov identitet, identitet njegove nacije – ne zavisi samo od jednog velikog pluralizma i jedne velike slobode, već i od svesti o lepoti, o onom što je tu divotno, o „čudu“ ljudskog tela. Vitmen veruje da je u tome deo duha svega onog što je najbolje u Americi, onog odbijanja da se na novom kontinentu nastavi s nečim što on shvata kao pogubno evropsko pravljenje razlike između fizičkog i duhovnog. To istovremeno ne znači da pesnik nipodaštava duhovnost i duhovno. On duhovnost ne odbacuje, već kaže: „Ja verujem u tebe, moja dušo“, ali i dodaje: „ono drugo što sam“ – misleći na svoje telo – „ne sme da se snizi pred tobom, / A ti ne smeš da se spuštaš pred drugim“ (‘I believe in you my soul, the other I am must not abase itself to you, / And you must not be abased to the other.’ – *Song of Myself, V; Ibid: 95*). Kao i Emerson, Vitmen veruje u ono što taj njegov veliki prethodnik naziva „Nad-dušom“ – u prisustvo Boga u svakom čoveku (Bode, 1971b: 66). Za Vitmena je, međutim, telo u kome ta prisutnost boravi isto onoliko dobro koliko i sâma ta prisutnost, a u V. odeljku *Pesme o sebi* kroz slike polnog i čulnog opisuje to mistično sjedinjavanje tela i duše. Saznanje da je Bog u njemu donosi Vitmenu ushit sopstvenom svetošću i svetošću drugih muškaraca i žena.

Zbirka *Vlati trave* treperi Vitmenovom prirodnom ljubavlju za ljude. Pesnik oglašava onu suštinsku ljudsku potrebu za intimnošću i ljubavlju. On na ljude gleda očima ljubavi, i s naklonošću seže da dotakne te koje voli. U *Vlatima trave* mnogo je dodira, mnogo fizičkog dodirivanja, zato što Vitmen teži bliskosti, spajanju, intimnosti: „Da svojom osobom dotaknem neku drugu otprilike je ono što mogu“ – kaže na kraju odeljka *XXVII*, ali se onda dalje, na početku odeljka *XXVIII*, pita: „Je li to onda dodir? taj drhtaj uz nekog drugog stvora.“ (‘To touch my person to some one else’s is about as much as I can

stand / Is this then a touch? quivering me to a new identity.' – *Song of Myself, XXVII / XXVIII*; Whitman, 1855; Bode, 1971b: 118). Vitmenov identitet, identitet Amerike, jeste nešto što traje, u pokretu je, nešto što istovremeno i *postoji* i *nastaje*. Vitmen ne teži nekom „novom“ identitetu. Nije on nezadovoljan onim što jeste. Ipak, zna da život znači rastenje. A po njemu do ljudskog rasta u odraslo dolazi kroz intimnost, kroz dodir. Opet, zna on i da taj proces života i rasta konačno vodi smrti, samo što i to on prihvata (*Song of Myself, VII; Ibid: 97*):

*Has anyone supposed it lucky to be born?
I hasten to inform him or her it is just as lucky to die, and I
know it.*

*I pass death with the dying and birth with the new-wash'd
babe, and am not contain'd between my hat and boots,*
...

*Da li ko smatra srećom to što je rođen?
Ja žurim da javim njemu il' njoj da ista je sreća smrt, i ja
znam to.*

*Ja tečem kraj smrti i kraj tek okupane
bebe, i nisam sve međ' kapom i čizmom,*
...

Nije on lakomisen, nije naivan, ne misli on o nekom hrišćanskom raju posle smrti, a nije ni umoran od življenja – nijedan američki pisac nikada nije bio zaljubljeniji u život nego što je to Volt Vitmen. Ipak, vidi on da ne može biti prihvatanja života ako nema prihvatanja neminovnosti smrti. Pri tome vidi i da suočavanje s realnošću umiranja pojačava i izoštrava čistu radost življenja.

Dve od Vitmenovih najboljih pesama gledaju ravno u smrt. Ona divna i prijemčiva *Iz kolevke beskrajno zanjihane – Out of the Cradle Endlessly Rocking* (Whitman, 1859; Bode, 1971b: 151-157) jeste pesma prisećanja koja opisuje kako dečacić uči o ljubavi, ali i o onom što treba da obavi u životu, posmatrajući smrt jednog drozda i onu tugu i ucveljenost ptice koja ostaje sâma. Otkrivanjem smrti kraj obale okeana taj dečak izlazi „iz kolevke“, što znači da napušta svoje detinjstvo i zalazi u početke zrelosti i u shvatanje sudbine koju će imati kao pesnik.

Pesma *Kad jorgovani poslednji pred vratima buktaše* (u prevodu Ivana V. Lalića: *Poslednji put kad cvetao je jorgovan u dvorištu* – Lalić, 1974) – *When Lilacs Last in the Dooryard Bloom'd* – jedna je od velikih elegija engleskog jezika, s dostojanstveno uravnoteženim odnosom forme i korišćenih simbola, ali i sa sonornošću ritmičnih nizanja (Bode, 1971b: 66). Ona je izliv Vitmenove ožalošćenosti zbog stradanja Abrahama Linkolna. Vitmen od srolikih listova jorgovana stvara simbol svoje ljubavi prema

ubijenom Predsedniku, nagoveštavajući da će, mada je Linkoln mrtav, pesnikova ljubav nastaviti da se stalno obnavlja, poput cveća u proleće (Whitman, 1865; Bode, 1971b: 166-174).

Vitmenov identitet, dakle, koji počinje slobodom američkog pluralizma, a koji obuhvata sve što je fizičko i duhovno, nalazi nešto od svog najpunijeg izraza u pesnikovom suočenju sa smrću. On prihvata naizmenično nizanje rađanja, rasteња i umiranja s dubokim uvažavanjem. Taj tok je jedan od glavnih predmeta njegove poezije, a istovremeno je osnova organizacione postavke na kojoj gradi *Vlati trave*. Knjiga počinje grupom pod nazivom *Zapisi – Inscriptions*, posle koje ide *Pesma o sebi – Song of Myself*. Slede odeljak *Deca Adamova – Children of Adam*, pesme poput *Ja pevam Telo Električno – I Sing the Body Electric* – pesme o ljubavi, uglavnom seksualnoj ljubavi, između muškarca i žene, zatim često analizirani i diskutovani odeljak *Svirala – Calamus*, Vitmenove autoerotske i homoerotske pesme, a onda pojedinačne pesme, među kojima su *Pesma o Širokom Drumu – Song of the Open Road*, i *Skelom do Bruklina – Crossing Brooklyn Ferry*, divna vizionarska pesma u kojoj se Vitmen postavlja u budućnost. Potom dolazi odeljak *Kako more nosi – Sea Drift*, u kom su *Iz kolenke beskrajno zanjihane – Out of the Cradle Endlessly Rocking* i turobna mala pesma *Suze – Tears*, a posle ide grupa u kojoj su *Kad ja čuh astronoma učenog – When I Heard the Learn'd Astronomer* o Vitmanovoj ljubavi prema nauci, mada i o nervozu koju mu ona donosi, i *Orlovske vragolije – The Dalliance of the Eagles*, kratka tvorevina u kojoj pesnik opisuje jedan idealan muško-ženski odnos prikazujući dvoje orlova koji se sparuju u vazduhu, i jedno i drugo nošeni sopstvenim krilima, i jedno i drugo strastveno u spoju a opet s očuvanim sopstvom: „Ona je svoja, on svoj“ – ‘... Upward again on slow-firm pinions slanting, their separate diverse flight, / She hers, he his, pursuing.’ – (<http://www.bartleby.com/142/269.html>). Zatim Vitmen postavlja odeljak *Dobošanja – Drum-Taps*, s pesmama o Građanskom ratu, među kojima je jedna od najboljih malena pesma *Pomirenje – Reconciliation*, a zatim odeljak *Sećanja na predsednika Linkolna – Memories of President Lincoln*, u kome je i *Kad jorgovani poslednji pred vratima buktaše – When Lilacs Last in the Dooryard Bloom'd*. Najzad je tu i odeljak *Jesenji potočići – Autumn Rivulets* s dve pesme koje se često obrađuju u radu s decom: *Jedno je dete napred krenulo – There was a Child Went Forth* i *Čudesna – Miracles*, a onda i jedna zasebna pesma, pod naslovom *Put u Indiju – Passage to India*, Vitmenova najbolja pesma u slavu nauke i tehnologije, pa potom odeljci *Šaputanja rajske Smrti – Whispers of Heavenly Death* i *Pesme na rastanku – Songs at Parting*.

Knjiga se kreće, očigledno, od čovekovih početaka preko spoznaje sopstvenosti i seksualne moći, kroz širok opseg odraslog doživljavanja i rasteња, uključujući

istraživanja i otkrivanja, rat, bol i tugu, do starosti i približavanja smrti. I u tome su mnoge od Vitmenovih pesama sâme po sebi ciklične, što možda najbolje potvrđuju *Pesma o sebi* i *Kad jorgovani poslednji pred vratima buktaše*. One uvode predmet i teme i slike i obrasce, a onda iznova kruže po sopstvenoj sadržini. Vitmen je veoma posvećen kruženju i po pitanju izlaganja sadržine i kad je reč o formi. Poput najvećih pesnika u svakom jeziku, on stvara nove poetske forme za sebe – oblike koji će odražavati njegova nova saznanja, njegovu novu mudrost, njegov identitet kao lica koje predstavlja jednu novu naciju. On zna da ono *šta* kaže u svojoj knjizi nije jedino što će oteloviti karakter Amerike. U pitanju je ono *kako* on sve to kaže. I tako on stvara svoju poeziju kao telo koje se širi, čini je velikom, pluralističkom; oslobađa je od toliko mnogo poetskih ograničenja iz prošlosti da se o njoj često govori kao o prvom „slobodnom“ stihu. (Bode, 1971b). On svoju poeziju čini senzualnom, pobuđujućom, čak seksualnom; čini je duhovnom do mere u kojoj ona na trenutke zvuči kao neka biblija tog novog sveta; i stvara je u kruženju. Vitmen je potpuno razumeo i potpunom saglasnošću pozdravljao ono Emersonovo uverenje da će veliki američki pesnik stvoriti jednu novu američku poetsku formu, da će odbijati da imitira starije oblike, evropske forme, da će u svojoj pesmi iznedriti „misao koja je toliko strastvena i toliko živa da, poput duha biljke ili životinje, poseduje vlastitu građu i daruje prirodu nečim novim“.⁷

Vitmenove *Vlati trave* su zbirka eksperimentalnog karaktera po tome što on sâmu Ameriku vidi kao upuštenu u jedan veliki demokratski eksperiment, o kakvom je naširoko govorio i u svom čuvenom eseju *Democratic Vistas* (Whitman, 1871; Bode, 1971b). Knjiga je jednostavna i neposredna i slobodna od formalnosti zato što on takvim vidi američki karakter uopšte. Vitmen ne odbacuje poetska sredstva, naročito ona koja je naučio pažljivim čitanjem Biblije, koja mu je bila, kao i mnogim velikim američkim piscima, najveća od svih knjiga i najjači uticaj. On voli ponavljanja, rado se služi aliteracijom i asonancom; voli spiskove, takozvane kataloške liste; neki od tih kataloga, poput onih u dvadesetčetvrtom odeljku *Pesme o sebi*, spadaju među najlepše koji su stvoreni na engleskom jeziku; voli i plime i oseke ritma u svojim stihovima. Ipak, sva ova sredstva on koristi na načine koji su novi u poeziji na engleskom jeziku.

Volt Vitmen nije božanstvo. Nije on bez mana i teškoća. Neki od njegovih poetskih eksperimenata jednostavno ne funkcionišu. Na trenutke se čini da nije u stanju da razluči šta je dobro od onog što nije dobro u njegovom delu. Mnogi smatraju da su ranije verzije

⁷ Svoju veru u novo i predstojeće *američko* Emerson je dosta izričito izneo već u eseju *Učeni Amerikanac – The American Scholar* iz 1937. godine, u kom ima dosta rečenica poput „Čitam s nekom radošću lepa znamenja predstojećih dana čiji sjaj već svetluca kroz poeziju ...“ – ‘I read with some joy of the auspicious signs of the coming days, as they glimmer already through poetry ...’ (Emerson, 1937; Bode, 1971a: 255) i „Predugo već slušamo otmene muze evropske.“ – ‘We have listened too long to the courtly muses of Europe.’ (*Ibid*: 257).

knjige *Vlati trave* bolje nego one koje je kasnije uobličavao; tako je i sâm Emerson, na primer, bio šokiran njegovom preokupacijom telom i telesnim u novim pesmama *Dece Adamove* koje je uneo u drugo izdanje zbirke (Bode, 1971b: 65). Liste su mu ponekad predugačke, s premnogo ponavljanja, što sve ume da učini napornim. Ponekad on tvrdi nešto što je u suprotnosti s onim iza čega je stajao ranije, mada njemu sâmom to i ne predstavlja neki problem: „Protivrečim li ja to sebi?“ – pita. „Dobro, de, protivrečim sebi, / (Velik sam ja, mnoštva su u meni)“ – ‘Do I contradict myself? / Very well then I contradict myself, / (I am large, I contain multitudes.)’ (*Song of Myself, LI*; Whitman, 1855; Bode, 1971b: 148).

Pesnik nipošto nije slep pred stvarnošću. Vidi on punu istinu o Americi – i blistavu i mračnu, i dobru i zlu – bistro i jasno kao bilo koji pisac pre ili posle njega. Vitmen shvata da na ovom svetu ima čemera i jada koji ne mogu tek tako da se speru. On samo teži da zaceli rane koje se mogu izlečiti, da pomiri razlike koje se daju pomiriti, i da proslavi sve ono što postoji i živi zajedno s tim jadima i ranama a što zavređuje da se proslavi.

Poezija može i jednim drugim putem

Volt Vitmen je u svom stvaralaštvu gledao napred i naokolo, preko svega što je Amerika. Pesme koje je pevao odjekivale su čisto i glasno, tako da ih je čula cela zemlja. U isto to vreme, međutim, u jednoj varošici u Novoj Engleskoj poezija je nastajala i iz pera Emily Dickinson (Emily Dickinson, 1830-1886), zagledane u svoju dušu i u sopstveni doživljaj života i sveta. Pisala je u tišini, za sebe i za vrlo malo bliskih prijatelja, i to tako što je „destilovala čudesan smisao iz običnih značenja“. Upravo tim „destilovanjem smisla“ bavi se pesnik, možda ne svaki ali ova pesnikinja sasvim sigurno. Upravo na taj način je govorila o sebi i o onom što radi, i to s takvom sigurnošću da sâm početak pesme *To je bio pesnik – This was a Poet* (# 446) izlaže u prošlom vremenu, a već prvom strofom objašnjava suštinu:

*This was a Poet–
It is That
Distills amazing sense
From Ordinary Meanings–
And Attar so immense
...*

*To beše Pesnik–
Onaj što
Destiluje čudo smisla
Iz Običnih Značenja–
I Miris tako jak
...*

Ovakvo shvatanje i ovakva definicija suštine stvaralačkog truda redak su primer

dubine sagledavanja i preciznosti izražavanja jednog umetnika o sopstvenom radu – tekućem, i onom koji će tek da usledi. U ovo malo reči pesnikinja je pružila skoro savršeno objašnjenje, koje uvek može da posluži kao odgovor na pitanje po čemu su najbolje od njenih pesama toliko pune iznenađenja, čime to ushićuju i prijaju i ostaju da se pamte, i zbog čega je Emili Dickinson jedna od najvećih pojava u američkoj poeziji.

Živela je pesnikinja u potpunoj jednostavnosti, spoljašnjoj, mada ne obavezno i unutrašnjoj. Retko je napuštala Amerst, varošicu u Masačusetsu u kojoj je rođena. Kao sasvim mlada školovala se na Akademiji u rodnom mestu, provela je jednu godinu i u Ženskom semeništu Maunt Holiouk u Saut Hedliju, Masačusets (Whicher, 1952), i bila je zainteresovana za školovanje, ali – porodica je odlučila da je vrati kući. Stoga je mali, naročito s njenim zalaženjem u godine, bio broj tesnih prijateljstava koja je održavala, intimno povezana s vrlo malo ljudi. Za jednog velikog pisca relativno je malo i knjiga čitala – Bibliju, Šekspira, Kitsa⁸, Tenisona⁹, sestre Bronte¹⁰, Toroa, Emersona, i tek još ponekog stvaraoca. U sopstvenom pisanju „destilovala“ je smisao iz svog „običnog“ života i iz onog što bi se smatralo njegovim običnim „značenjima“.

Život joj je na neki način bio čak i manje od „običnog“. Odrkla se i udaljila od nečeg što bi većina ljudi koje je poznavala unela u svoj život i iskustvo. Dani su joj tekli bez neke trajne, ljubavne, veze s muškarcem. Pustila je i onu utehu i sigurnost koju vernicima inače pruža vera – imala je samo sedamnaest godina kada je shvatila da nije u stanju da kaže da je prošla kroz onaj unutrašnji „preobražaj“ koji je u njenoj zajednici bio neophodan da bi se neko smatrao doličnim Hrišćaninom, pa stoga više ni na crkvene službe nije odlazila. U suštini, nije joj se sviđalo da prihvata stvari onako kako su one bile date i zadate, ili kako ih je većina tadašnjeg sveta videla (Cody, 1971).

Mada sklonjena od fizičkog dodira s ljudima, nije se povlačila od misaonih veza. Žudno je pisala pisma i tim putem je bila povezana s velikim brojem ljudi. Jedan deo pisama koja je napisala nadživeo ju je – nekih 1.800 pisama. Sadržaj i oblikovanje

⁸ Džon Kits (John Keats, 1795-1821), rođen u Londonu, pesnik čija pojava i delo nose pečat mladosti koja je ponudila blistave domete ali je presečena tada neizlečivom bolešću. Čudesno brzo je napredovao od početničkih pokušaja do nagoveštaja remek-dela. Godine 1817. objavio je zbirku pesama *Poems*, a već 1818. mu se pojavilo čuveno delo *Endymion: a Poetic Romance*. Umro je u Rimu, gde je uzalud pokušavao da nađe spas od tuberkuloze (Legouis i Cazamian, 1971: 1058-1059).

⁹ Alfred Tenison (Alfred Tennyson, 1809-1892), od najranije mladosti sklon poeziji. Već 1827, zajedno s dvojicom svoje braće objavio anonimnu zbirku *Poems by Two Brothers*, a prava priznanja stekao zbirkom *Poems* tek 1842. godine. Uzlet nadahnuća i veličine ostvarenja pokazao je delima *The Princess* (1849) i *In Memoriam* (1850). Godine 1884. pripala mu je titulu lorda. Umro je 1892, posle dugog, plodotvornog i uvaženog stvaralaštva (Legouis i Cazamian, 1971: 1161-1162).

¹⁰ Šarlota (Charlotte, 1816-1855), Emili (Emily, 1818-1848) i En Bronte (Anne Brontë, 1820-1849) stvorile su dela koja su bila ispred svog vremena. Odrasle su u Havortu, usred pustara Jorkšira, u porodici sveštenika. Koristile su muške pseudonime kako bi se pojavile svojim prvim poetskim delima. Godine 1847. objavile su prve romane: *Jane Eyre* (Šarlota), *Wuthering Heights* (Emili), *Agnes Grey* (En). Šarlotin roman je bio najuspešniji i izazvao je senzaciju. En je 1848. objavila drugi roman, *The Tenant of Wildfell Hall*, koji je pobudio veliko interesovanje. Godine 1905. štampana su *Sabrana dela Šarlote Bronte i njenih Sestara – Complete Works of Charlotte Brontë and Her Sister* (<http://wannabemagazine.com/ispred-svog-vremena-sestre-bronte/>).

pisama pružaju sličnosti s njenim poetskim stilom – u njima je dosta zagonetnog, tajanstvenog i neopipljivog. U pisma upućena prijateljima neposredno je unosila i svoje stihove. Očigledno je, međutim, da nije težila slavi koju je objavljivanje pesama možda moglo da joj donese, mada je verovatno da joj ni izdavači ne bi objavljivali poeziju bez menjanja njene ekscentrične i samosvojne interpunkcije i upotrebe velikih slova, i izbora reči (Bennett, 1991). Napisala je 1.775 pesama za koje se zna, ali je samo sedam objavljeno dok je bila živa, da bi tek 1955. godine sve te pesme bile odštampane i objavljene onako kako ih je ona zaista napisala¹¹. Pesnikinja se stvarno odrekla punoće i bogatstva spoljašnjeg iskustva, o čemu svedoče i početni stihovi pesme označene brojem 745:

*Renunciation—is a piercing Virtue—
The letting go
A Presence—for an Expectation—
...*

*Odustanak—jeste prodirna Vrlina—
To puštanje
Onog što je—zarad Čekanja—
...*

To „puštanje“, taj život bez nečeg, to odricanje – središni je deo njenog doživljaja života. „Nebo je“, kaže ona, „ono što ne mogu da dosegnem“. A ono što može da dohvati, za čim bar može da se pruži, jeste istina, ili makar ono „Očekivanje“ istine. To mučno odricanje u njenom spoljašnjem životu za nju ima „Vrlinu“ koja je prisiljava da se zagleda unutra da bi osetila istinu svog unutrašnjeg života. „Istina je nešto toliko retko“, napisala je, „da je milina reći je“ – ‘She riddled for truth which, as she said, “is such a rare thing. It is delightful to tell it.”’ (Reeves, 1959: xv).

Njene pesme su kazivanje istine. I mnogo od tog kazivanja je, kako kaže, „milina“. Takva je, prema Helen Vendler (Vendler, 2010: 272), pesma #620, opet bez naslova¹², o tome kako način na koji neka „razborita“ osoba prima šta je to „Razum“ a šta „Ludilo“ može i te kako da se razlikuje od onoga što „Većina“ ljudi smatra, i može lako da učini takvu osobu „opasnom“, jer više nije umno „zdrava“ prema sudu većine:

*Much Madness is divinest Sense –
To a discerning Eye –*

¹¹ *The Poems of Emily Dickinson*, edited by Thomas H. Johnson (3 vols.) Cambridge: The Belknap Press, Harvard University Press, 1955 – Kompletno poetsko delo Emili Dickinson, svih 1.775 sačuvanih pesama, prvi put je postalo dostupno u svom pravom obliku, bez uredničkih intervencija i izmena, 1955. godine, zahvaljujući velikom trudu Tomasa H. Džonsona, posvećenog i upornog proučavaoca pesnikinjinog života i stvaralaštva. On je pesme izložio hronološkim redom, onoliko koliko je taj redosled bilo moguće ustanoviti; datumi nastanka više od 100 pesama ostali su neutvrđeni.

¹² Emili Dickinson svojim pesmama nije davala naslove, tako da ih je urednik T. H. Džonson označio brojevima, prema manje-više hronološkom redosledu.

*Much Sense – the starkest Madness –
'Tis the Majority
In this, as All, prevail –
Assent – and you are sane –
Demur – you're straightway dangerous –
And handled with a Chain –*

*Ludost Luda Um je Boga –
Razboritu Oku –
Um Uma – Ludost kruta –
Većina ta je što
Jeste Sve, i vlada –
Pristaješ – i zdrav si –
Nećeš – opasan si smesta –
I Lanac ti sledi –*

U ovom smislu ilustrativna je i pesma br. 1624, kojoj neki priređivači, na primer Hartnol (Hartnoll, 1994: 98) daju naslov *Smrt i Život – Death and Life*, o tome kako mraz, o kome pesnikinja u svom čuvenom opisu govori kao o „plavokosom Ubići“, pogubljuje cvet dok „Bog to pušta“:

*Apparently with no surprise
To any happy Flower
The Frost beheads it at its play –
In accidental power –
The blonde Assassin passes on –
The Sun proceeds unmoved
To measure off another Day
For an Approving God.*

*Pred okom ne nenadano
Kom bilo plahom Cvetu
Mraz glavu u igri skida –
U usputnom letu –
Plavušan ubica ode –
Sunce opet mirno
Odmerava i ovaj Dan
Jer Bog to Dopušta.*

I druge pesme, kao ona čuvena o zmiји (#986, *A Narrow Fellow in the Grass*) i ona o lokomotivi (#585, *I Like to See It Lap the Miles*), oduševljavaju čitaoce, čak i decu, svojom očaravajućom jednostavnošću i britkom svežinom jezika. Ipak, najveći deo njene najbolje poezije je bolan, i njoj samoj i njenoj publici. Pesnikinja često piše o ucveljenosti, očaju, patnji, strahu, uskraćenosti, gubitku, žalosti, smrti. Ona traga za istinom po ovim pitanjima s velikom emocionalnom kuraži, s velikom snagom, bez samosažaljevanja. Malo je pisaca koji su toliko poštteni prema sebi kao što je to Emily Dickinson, a opet toliko blagi u artikulaciji te čestitosti i njenom predstavljanju čitaocima. U ovom smislu dobar primer daje pesma br. 1129, s osećajem za uzdržavanje i odmerenost koji je tako karakterističan za Novu Englesku; tu pesmu mnogi doživljavaju

prosto kao instrukciju o tome kako treba pisati poeziju. U tom duhu i jedan od njenih biografa (Sewall, 1963) nalazi da *Tell all the Truth but tell it slant* predstavlja uputstvo za činjenje prvih koraka u poetskom izražavanju, ali istovremeno i ključ za shvatanje same pesnikinje i njene prirode:

*Tell all the Truth but tell it slant –
Success in Circuit lies –
Too bright for our infirm Delight
The Truth's superb surprise
As Lightning to the Children eased
With explanation kind
The Truth must dazzle gradually
Or every man be blind –*

*Daj Verno sve al' iz krajka –
Dobro je Okola –
Za naš Ushit slab prejarka
Nenad Istine ohola
Kao Munja Deci data
Objašnjenjem lepo
Istina da seni lagano
Il' svačije oko slepo –*

Ono što Emili Dickinson stvara u suštini je izviđanje sopstvene duše, njeno duboko proučavanje sopstvenog unutrašnjeg života koje je na delu jer je toliko odricanja i lišavanja u svetu koji je okružuje. Ono što sama piše za nju je „moje pismo Svetu / Koji nikad nije pisao Meni“ – ‘my letter to the World / That never wrote to Me’ (#519). Strastveno je to pismo, upućeno ne nekom privatnom primaocu u određenom mestu i trenutku, već velikom i širokom svetu koji i ne zna da ona postoji (Vendler, 2010: 237). Emili Dickinson je znala ono što je toliko mnogo pisaca dvadesetog veka naučilo – da biti lišen nečega često znači još veću žudnju za tim istim; živeti bez nečeg često znači još jače osećati to nešto čega nema; imati manje često je isto što i imati više. „Uspeh najslađim drže“, pisala je, „oni koji uspeha nikad nemaju“ – ‘Success is counted sweetest... by those who ne'er succeed.’ Neki priređivači, na primer Ema Hartnoll (Hartnoll, 1994: 3), ovoj pesmi daju kratak i jednostavan naslov *Uspeh – Success*.

Uprkos svom jednostavnom životu, za koji bi mnogi rekli da je bio nepristupačan i nastran, Emili Dickinson deluje iznenađujuće blizu mnogim savremenim Zapadnim piscima koji upravo na bol, a ne na radost, gledaju kao na središnu istinu ljudskog života, koji slikaju ljude u njihovom traganju za vlastitom istinom u jednom svetu koji je izgubio svoju religijsku izvesnost i koji ljudima više ne nudi onu sigurnost doživotnih emocionalnih veza u braku i unutar porodice. Bez izvesnosti ili sigurnosti, ali isto tako i bez očajavanja, i s vedrim duhom, pesnikinja zato traži svoj sopstveni put. U početnim stihovima pesme koja je označena brojem 512 (Johnson, 1960) ona istražuje strah:

*The Soul has Bandaged moments –
When too appalled to stir –
She feels some ghastly Fright come up
And stop to look at her –*

*Duša umotan ima tren –
Kad je užas koči –
Čuti jeziv strah da stiže
Pa na njoj mu oči –*

a na početku pesme 241, nastale otprilike 1861. godine (Sewall, 1963), proučava i veliki bol, počinjući sa „Volim ja Agonije lik / jer znam istina je –“:

*I like a look of Agony,
Because I know it's true –
Men do not sham Convulsion,
Nor simulate, a Throe –*

*Volim ja Agonije lik,
Jer znam istina je –
Čoveku nije varka Drhtaj,
Niti igra, Očaj –*

Emili Dickinson je voljna da se suoči čak i s pitanjem sopstvene smrti. Pesmu označenu brojem 712 (Johnson, 1960) počinje stihovima „Jer po smrt poći nisam mogla, / On po mene došao je rado“ – ‘Because I could not stop for Death, / He kindly stopped for me’ (Bode, 1971b: 313-314). Istraživala je i temu sreće, samo što njen snažno izražen senzitivitet i strastven odgovor na život u pojedinim trenucima čine sreću nečim što je njoj prosto nepodnošljivo – kao u početku pesme 252, u kojoj sokoleći sebe kaže da je u stanju da „pregazi velike bare bola“ – jer je na to navikla, ali da je i najblaži nalet radosti prosto „obara s nogu“ i „prevrće, opijenu“ (Vendler, 2010: 115):

*I can wade Grief –
Whole Pools of it –
I'm used to that –
But the least push of Joy
Breaks up my feet –
And I tip – drunken*

*Umem kroz Bol –
Bare mnoge –
Navikla sam –
A malena Radost
Ruši noge –
Padam – napita*

Sav „čudesan smisao“ svojih pesama Emili Dickinson „destiluje“ iz „običnih Značenja“ radosti, bola, straha, smrti. Pitanja večnosti, smrti, vaskrusnuća, podozriv odnos prema protestantskim dogmama – neke su od njenih čestih tema. Ona prosto filtrira svoj život

kroz svoju umetnost, proslavljenu, između ostalog, i nuđenjem zagonetnih sadržaja – slikovitih, i posredstvom nedvosmislenih empirijskih predstava koje jesu jasne, ali su zato beskrajno dvosmislene i neodredive zahvaljujući brojnim mogućim značenjima. Poetske tehnike koje pri tom koristi snažno se razlikuju od onih koje je u isto vreme primenjivao Volt Vitmen, ali su one pod njenim perom originalne i isto toliko efektne. Pesnikinja se ne osvrće na većinu književnih postupaka i sredstava svoga vremena, i kao da ne sluša više one „uglađene evropske muze“ kojih je bilo dosta već Emersonu (Emerson, 1937; Bode, 1971a: 257) u njegovim predviđanjima i prizivanjima novog američkog izraza. Osnovne obrasce ritma nalazi u narodnom stihu, u formi koju su u pisanju na engleskom jeziku vekovima koristili pisci balada i himni; dobro su joj bile znane protestantske knjige himni, inače presudno značajne u crkvenoj službi u Novoj Engleskoj. Često se služi i ritmom dečijih pesmica, kakav je tipičan, recimo, za dobro znane stare stihove:

*Jack and Jill ran up the hill
To fetch a pail of water*

a s tim ritmom je onda lako uporediti:

*Because I could not stop for Death –
He kindly stopped for me –*

Pesnikinja koristi tradicionalni narodni stih s velikim metričkim umećem, kome dodaje strast prema tačno određenoj odabranoj reči i svežoj, samo njoj svojstvenoj, slici. Kompleksnost takvog stila Emily Dickinson, i sav njegov mogući semantički potencijal postali su prepoznatljivi tek senzibilitetu dvadesetog veka, kada je konačno shvaćeno da je ona majstor, jedan od najvećih među svima koji su ikad stvarali na engleskom jeziku, u postavljanju obične reči u sasvim neuobičajeno okruženje. Tako u petom stihu pesme pod brojem 1078, za koju biografi kažu da je nastala 1866. godine ali je prvi put objavljena 1890 (Schmidt i Felch, 2005: 294) reč „Srce“ – “Heart” upotrebljava u kontekstu svega onog što se u jednoj kući radi kad u njoj neko umre:

*The Bustle in a House
The Morning after Death
Is solemnest of industries
Enacted upon Earth –*

*The Sweeping up the Heart
And putting Love away
We shall not want to use again
Until Eternity.*

*Ta Hitnja u Kući
U Jutro po Smrti
Najsvečanija marljivost
Što biva na Zemlji –*

*To mètēnje Srca
Da se Ljubav skloni
Jer ne treba nam opet ta
Dok Večnost ne dođe.*

Mnoge od pesnikinjinih formi iznenađuju isto koliko i način na koji ona vidi stvari i formira sliku, i ničiji stih stoga ne zvuči kao njen. To i jeste najvažnija suština njenog dela. Forma pesama joj je sažeta i precizna, a da bi to bilo moguće njen odnos prema sadržaju neminovno je izuzetno strog. U toj sažetosti moguća značenja tema najčešće su veoma opsežna, ali su smeštena u lakonski strogu i kratku formu. Zagonetne elipse, ponavljanje starog anglosaksonskog pravila pisanja imenica velikim slovima, isprekidanost stihova sveprisutnim (polu)povlakama – neke su od opštih karakteristika njenog poetskog izraza. Naročito vladanje brojnim povlakama doprinosi postizanju najsloženijih značenja krajnje svedenim i kondenzovanim izrazom, i to na način koji je zauvek posle nje ostao neponovljiv.

Puna sadržina i prava mera ovog stvaralaštva koje se prosto opire svakom pokušaju podražavanja stigle su pred čitaoce skoro stotinu godina posle onoga što su ponudili Emerson, Toro, Hotorn, Melvil i Vitmen, tako da se o pesnikinji ponekad govori kao o pojavi koja je sasvim odvojena od nastajanja onog „potpuno američkog“; ipak, suštinska istina jeste da je Emily Dickinson najistaknutiji predstavnik tog novog stvaranja u temeljnom smislu.

Umesto zaključka

Krajem prve polovine devetnaestog veka Ralf Valdo Emerson je prosto proročki pisao i nagoveštavao da je njegova zemlja spremna za pojavu svojih pravih velikih pesnika. Skoro nestrpljivo je predviđao da će oni doći da „ceo jedan novi život rasprostru“, da u punom smislu uvedu američku misao i američki način pristupanja životu. I – vrlo brzo je doživeo da mu se to skoro opsesivno očekivanje obistini, kroz pojavu i stvaralaštvo Volta Vitmena, pesnika za kog se ispostavilo, u krajnjoj analizi, da je najuticajniji poetski stvaralac kog Amerika ima da ponudi svetu. U sličnom smislu je svoje stavove o Vitmenu formulisao i nobelovac Ivo Andrić (1981: 75) u eseju povodom stogodišnjice pesnikovog rođenja pod naslovom *Volt Vitmen (1819-1919)*:

Da se pruži slika Vitmenove ličnosti i poezije i da se uvidi njena vrednost i oseti njeno značenje, nisu dovoljna svakodnevna književna merila ni evropski estetski kalupi. To nije poezija iz koje bi se mogla vaditi jedna reč ili jedan stih, raščinjati i meriti, to je delo jednog života i izraz jedne ličnosti; od značaja je samo celovitost. To je jako piće, poezija najviših zanosa i najbudnije svesti, tu se retko čuju ljubaznosti, tu se veoma malo računa sa osetljivošću, to je pisala ruka teška i malko znojna, ruka sa zastarelim žuljevima i čelo s borama iznad veselih očiju. ... / Njegov život i njegova poezija idu naporedo i vezani su usko

kao tamni i svetli kolotovi rasta i razvoja na prerezu stabla.

Sticajem okolnosti, Emili Dickinson je mnogo kasnije otkrivena kao još jedan pogodak svojevremenih Emersonovih očekivanja, kao otelotvorenje američkog individualizma u devetnaestom veku, primer pojedinačne osobe koja je nosilac jednog sasvim novog i značajnog značenja na kome Emerson insistira u svom eseju *Učeni Amerikanac – The American Scholar* (Emerson, 1937; Bode, 1971a: 257). Čisto njeno, i samo njeno, jeste i ono *šta* kaže i ono *kako* to kaže, kao plod njene oslonjenosti na samu sebe, na sasvim nezavisno lično i umetničko prosuđivanje. U nalaženju sopstvenog puta u životu i poeziji ona ne sledi ni tradiciju ni religiju. Tradicionalna jeste, naravno, u tome što koristi vrlo stare poetske tehnike. A i religiozna je – u smislu da joj je duboko stalo do onog često bolnog pitanja o tome čemu ljudski život uopšte, i šta on znači. Ipak, ona je sve to, ali u jednom širem kontekstu samosvojnog postojanja (Bode, 1971b: 295). Sve ono što je prošlost i sve ono što predstavlja misao ili verovanje drugih ona stavlja u okvir sopstvenog ličnog doživljaja i u svoju artikulaciju tog iskustva u poeziji koju stvara.

Isto onoliko koliko i svi pisci romantičari, Emili Dickinson živi po Emersonovom stavu da „na kraju krajeva ništa nije sveto do integritet vlastitog uma“ (Geldard, 2001: 163). A opet, poput svih velikih pisaca romantičara, svojom blistavom percepcijom i svojim velikim stvaralačkim umećem, ona transformiše život u umetnost, što je na sebi svojstven način snažno činio i Vitmen. Onu svežinu i onu snagu koju su Emerson i Toro, Hotorn i Melvil uneli u stvaranje proze, Volt Vitmen i Emili Dickinson su uneli u stvaranje poezije.

Literatura

Anderson, C. R. (1960). Words. U Richard B. Sewall (ur.), *Emily Dickinson – A Collection of Critical Essays* (str. 144-149). Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall Inc.

Andrić, I. (1981). *Istorija i legenda – Sabrana dela Ive Andrića*, Knjiga dvanaesta, Dopunjeno izdanje. Beograd: Prosveta.

Bennett, P. (1991). *Emily Dickinson: Woman Poet*. Iowa City, Ia., USA: University of Iowa Press.

Bode, C., Howard, L., & Wright, L. B. (ur.). (1971a). *American Literature – An Anthology with Critical Introductions, Volume 2 The First Part of the 19th Century*. New York: Washington Square Press.

Bode, C., Howard, L., Wright, L. B. (ur.). (1971b). *American Literature – An Anthology*

- with Critical Introductions, Volume 3 *The Last Part of the 19th Century*. New York: Washington Square Press.
- Burt, D. S. (2004). *The Chronology of American Literature*. Boston, NY: Houghton Mifflin Company.
- Cody, J. (1971). *After Great Pain: The Inner Life of Emily Dickinson*. Cambridge, Mass., USA: Harvard University Press.
- Dickinson, E. (2006). *Jer po smrt poći nisam mogla*, preveli Simo Mraović i Vivijana Radman. U Vivijana Radman (prev. i ur.), Kamil Palja, *Slomi, sruši, sprži* (str. 119). Zagreb: Postscriptum.
- Dickinson, E. (1976). *Pesme Emili Dickinson* (S engleskog preveli Branka i Ivan V. Lalić.). Beograd: Književne novine.
- Emerson, R. W. (1837). The American Scholar. U Bode, C., Howard, L., Wright, L. B. (ur.). *American Literature – An Anthology with Critical Introductions, Volume 2 The First Part of the 19th Century* (str. 241-258). New York: Washington Square Press.
- Franklin, R. W. (ur.). (1999). *The Poems of Emily Dickinson*. Cambridge, Mass., USA: Harvard University Press.
- Geldard, R. G. (2001). *The Spiritual Teachings of Ralph Waldo Emerson*. Herndon, VA, USA: Lindisfarne Books.
- Hartnoll, E. (1994). Introduction to *The Selected Poems by Emily Dickinson*. Hertfordshire: Wordsworth Editions Ltd.
- Johnson, Th. H. (ur.). (1960). *The Complete Poems of Emily Dickinson*, 3 volumes. New York: Little, Brown and Co.
- Knapp, B. L. (1989). *Emily Dickinson*. New York: The Continuum Publishing Co.
- Kogoj, B., Vidan, I. (ur.). (1962). *Istorija književnosti Sjedinjenih Američkih Država*, Knjiga prva. Cetinje: Obod.
- Lalić, I. V. (1974). Poezija Volta Vitmena. U Volt Vitmen, *Vlati trave*, izbor, prevod i predgovor Ivan V. Lalić. Beograd: BIGZ.
- Legouis, É., & Cazamian, L. (1971). *A History of English Literature*. Revised Edition. London: J. M. Dent and Sons.
- Parini, J. (ur.). (1993). *The Columbia History of American Poetry*. New York: Columbia University Press.
- Reeves, J. (1959). Introduction and notes to *Selected Poems of Emily Dickinson*. Oxford: Heinemann Educational Publishers.
- Schmidt, G., & Felch, S. M. (ur.). (2005). *Autumn: A Spiritual Biography of the Season*. Woodstock, VT, USA: SkyLight Paths Publishing.

- Sewall, R. B. (ur.). (1963). *Emily Dickinson – A Collection of Critical Essays*. Englewood Cliffs, N.J., USA: Prentice-Hall, Inc.
- Vendler, H. (2010). *Dickinson – Selected Poems and Commentaries*. Harvard: President and Fellows of Harvard College.
- Vitmen, V. (1974). *Vlati trave*, izbor, prevod i Predgovor Ivan V. Lalić. Beograd: BIGZ.
- Whicher, G. F. (1952; First published 1938). *This Was a Poet: a critical biography of Emily Dickinson*. Ann Arbor, Mich., USA: University of Michigan Press.
- Whitman, W. (1855). Preface to *Leaves of Grass*. U Bode, C., Howard, L., & Wright, L. B. (ur.). *American Literature – An Anthology with Critical Introductions, Volume 3 The Last Part of the 19th Century* (1971). (str. 70-91). New York: Washington Square Press.
- Whitman, W. (1871). From *Democratic Vistas*. U Bode, C., Howard, L., & Wright, L. B. (ur.). *American Literature – An Anthology with Critical Introductions, Volume 3 The Last Part of the 19th Century* (1971). (str. 184-204). New York: Washington Square Press.

<http://www.bartleby.com/142/269.html> (14. novembar 2014)

<http://www.trincoll.edu/depts/phil/philo/phils/fuller.html> (16. novembar 2014)

<http://en.wikipedia.org/wiki/Transcendentalism> (16. novembar 2014)

<http://wannabemagazine.com/ispred-svog-vremena-sestre-bronte/> (17. novembar 2014)

Abstract

WALT WHITMAN AND EMILY DICKINSON: THE POET OF DEMOCRACY, AND THE PRISONER OF THOUGHTFUL INFINITY

The United States, Emerson (1803-1882) wrote in 1844, is ready for the appearance of its great poets. When they arrive, he predicted, they will come with a "new thought", a "whole new experience to unfold" – an American thought, an American experience. And they will have to break away from European forms and seek American techniques, because really great poetry has "a thought so passionate and alive, that, like the spirit of a plant or an animal, it has an architecture of its own, and adorns nature with a new thing." Two people, indeed, were alive at the time, who would emerge as the artists Emerson was waiting for. A decade after Emerson wrote, Walt Whitman (1819-1892) published his *Leaves of Grass*, creating with a single book a poetic language unmistakably American. And Emily Dickinson (1830-1886) was beginning to write the verses which would ultimately establish her as a major American poet.

Whitman sees himself as a representative democratic person, as a microcosm of all that is America, so in offering his *Leaves of Grass* he is offering himself, and he is offering America as well. Of course, Whitman wrote before the United States became the world's superpower, before the two world wars, before the age of electronics and space travel, before all the marvels and all the horrors of the twentieth century, and the beginning of the twenty-first. But Whitman's identity, his omnipresent "I" and his archetypal American personality, captures something permanent, unchanging about the United States. *Leaves of Grass* encompasses and integrates the concerns of also other American Romantics – the individualism of Emerson, the spiritual intensity of Thoreau, the *head* and *heart* emphasis of Hawthorne, the balanced survival of Melville, even some of the feminist vision of Margaret Fuller. It reconciles the transcendentalists' optimistic hopefulness with Hawthorne's and Melville's power of blackness. And it is true that Whitman also *accepts*. He accepts what he finds in himself and what he finds in America. He captures in his poems the largeness of the American continent and its landscape, the variety of people who live there, the range of experiences these people have, the cultures, religions, passions, and interests which shape them. Walt Whitman looked outward at all of America. He sang his songs loudly and clearly for the whole country. At the same time, however, in a small New England village, Emily Dickinson looked inward at her own experience. She wrote quietly for herself and for a very few close friends.

Emily Dickinson is the embodiment of the nineteenth-century American individualism. Both *what* she says and *how* she says it is so purely her own, so very much the result of her self-reliance, her independent personal and artistic judgment. In finding her way in life and in poetry she follows neither traditions nor religions. She is, of course, traditional in her use of very old poetic techniques. And she is religious in that she cares deeply about the often painful question of what life is all about, what it really means. But she is both of these only in the larger context of being herself. She puts all that is the past and all that is the opinion or belief of other people into the framework of her own personal experience and her articulation of that experience in her poetry. As much as any of the Romantic writers, she lives by Emerson's contention that "nothing is at last sacred but the integrity of your own mind." Like all the major Romantic writers, Emily Dickinson transforms, through the brilliance of her perception and her craftsmanship, life into art. The freshness and the power that Emerson and Thoreau, Hawthorne and Melville brought to the creation of prose, she and Walt Whitman brought to the creation of poetry.

Key words: nineteenth century, American *new thought*, poetry, truly great poetry, new directions, poet of democracy, individualism.